

RÖMER

EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

10. mai 2011*

Kohtuasjas C-147/08,

mille ese on EÜ artikli 234 alusel Arbeitsgericht Hamburgi (Saksamaa) 4. aprilli 2008. aasta ja 23. jaanuari 2009. aasta kohtumäärustega, mis jõudsid Euroopa Kohtusse vastavalt 10. aprillil 2008 ja 28. jaanuaril 2009, esitatud eelotsusetaotlus menetluses

Jürgen Römer

versus

Freie und Hansestadt Hamburg,

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president V. Skouris, kodade esimehed A. Tizzano, J.N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, D. Šváby (ettekandja), kohtunikud E. Juhász, G. Arestis, A. Borg Barthet ja T. von Danwitz,

* Kohtumenetluse keel: saksa.

kohtujurist: N. Jääskinen,
kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades märkusi, mille esitasid:

- J. Römer, esindaja: *Rechtsanwalt* H. Graupner,
- Freie und Hansestadt Hamburg, esindaja: M. Härtel,
- Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad: V. Kreuzsitz ja J. Enegren,

olles 15. juuli 2010. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus käsitleb küsimust, kuidas tõlgendada nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiivi 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT L 303, lk 16; ELT eriväljaanne

05/04, lk 79), ning samuti liidu õiguse üldpõhimõtteid ja EÜ artiklit 141 (nüüd ELTL artikkel 157) seoses seksuaalse sätumuse alusel diskrimineerimisega töö saamisel ja kutsealale pääsemisel.

- 2 Eelotsusetaotlus esitati J. Römeri ja Freie und Hansestadt Hamburgi vahelise kohtuvaidluse raames, mis käsitleb täiendavat vanaduspensionit, millele on õigus J. Römeril.

Õiguslik raamistik

Liidu õigusnormid

- 3 Direktiivi 2000/78 põhjendused 13 ja 22 sätestavad:

„(13) Käesolevat direktiivi ei kohaldata sotsiaalkindlustuse ja sotsiaalkaitse kavade suhtes, millega antavaid soodustusi ei loeta tuluks [mõiste „tulu” asemel on edaspidi kasutatud täpsemat vastet „tasu”] selles tähenduses, mis mõistele on antud EÜ [...] artikli 141 kohaldamisel [...]

[...]

(22) Käesolev direktiiv ei piira siseriiklikke õigusnorme perekonnaseisu ning sellest sõltuvate soodustuste kohta.”

4 Direktiivi 2000/78 artikkel 1 sätestab:

„Käesoleva direktiivi eesmärk on kehtestada üldine raamistik, et võidelda usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimise vastu töö saamisel ja kutsealale pääsemisel ning tagada liikmesriikides võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamine.”

5 Nimetatud direktiivi artikli 2 kohaselt:

„1. Käesoleva direktiivi kohaldamisel tähendab „võrdse kohtlemise põhimõte”, et ei esine otsest ega kaudset diskrimineerimist ühelgi artiklis 1 nimetatud põhjusel.

2. Lõike 1 kohaldamisel:

a) peetakse otseseks diskrimineerimiseks seda, kui ükskõik millisel artiklis 1 nimetatud põhjusel koheldakse ühte inimest halvemini, kui on koheldud, koheldakse või võidakse kohelda teist inimest samalaadses olukorras;

b) peetakse kaudseks diskrimineerimiseks seda, kui väliselt neutraalne säte, kriteerium või tava seab konkreetse usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või

seksuaalse sättumusega isikud teistega võrreldes ebasoodsamasse olukorda, välja arvatud juhul, kui:

- i) kõnealusel sättel, kriteeriumil või taval on objektiivselt põhjendatav õigustatud eesmärk ja selle eesmärgi saavutamise vahendid on asjakohased ja vajalikud [...]

[...]"

- 6 Selle direktiivi artikkel 3 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Ühendusele antud pädevuse piires kohaldatakse käesolevat direktiivi kõikide isikute suhtes nii avalikus kui ka erasektoris, sealhulgas avalik-õiguslike isikute suhtes, kui kõne all on:

[...]

- c) töö saamise ja töö tingimused, kaasa arvatud töölt vabastamine ja töötasu;

[...]

3. Käesolevat direktiivi ei kohaldata mingite riigiabi- või samalaadsetest kavadest, kaasa arvatud riigi sotsiaalkindlustus- või sotsiaalkaitsekavadest tehtavate maksete suhtes.

[...]”

- 7 Direktiivi 2000/78 artikli 18 esimese lõigu kohaselt pidid liikmesriigid põhimõtteliselt võtma direktiivi järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid vastu hiljemalt 2. detsembriks 2003 või võisid kõnealuse direktiivi rakendamise selle kollektiivlepinguid käsitlevas osas usaldada tööturu osapooltele, tagades seejuures, et direktiivi rakendamiseks vajalikud meetmed on samaks kuupäevaks kehtestatud.

Siseriiklik õigus

Põhiseadus

- 8 Saksamaa Liitvabariigi põhiseaduse (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, edaspidi „põhiseadus”) § 6 lõige 1 sätestab, et „[a]bielu ja perekond on riigi erilise kaitse all”.

Registreeritud kooselu seadus

- 9 16. veebruari 2001. aasta registreeritud kooselu seaduse (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft, edaspidi „LPartG“) § 1 lõige 1 näeb kõnealuse kooselu vormi ja sõlmimise tingimuste kohta ette:

„Kaks samasoolist isikut sõlmivad kooselu, kui nad avaldavad vastastikku, isiklikult ning ühel ajal kohal viibides soovi koos elada (kooselupartnerid). Kooselusoovi ei või avaldada tingimuslikult või tähtajaliselt. Kooselusoov omandab õigusjõu, kui see on avaldatud pädevas asutuses. [...]”

- 10 LPartG § 2 sätestab:

„Kooselupartnerid peavad teineteist toetama ja abistama ning on teineteise suhtes kooseluks kohustatud. Kooselupartnerid kannavad teineteise ees vastutust.”

- 11 Vastavalt selle seaduse §-le 5:

„Kooselupartnerid on vastastikku kohustatud partnerlussuhet kohaselt üleval pidama. Analoogia alusel kohaldatakse tsiviilseadustiku (Bürgerliches Gesetzbuch, edaspidi „BGB“) § 1360a ja 1360b.”

12 Sama seaduse § 11 lõige 1, mis puudutab kooselu muud mõju, näeb ette:

„Kui ei ole sätestatud vastupidist, peetakse mõlemat kooselupartnerit teise pere liikmeks.”

13 15. detsembri 2004. aasta seadusega, millega muudeti registreeritud kooselu käsitlevaid õigusnorme (Gesetz zur Überarbeitung des Lebenspartnerschaftsrechts, edaspidi „15. detsembri 2004. aasta seadus”) ning mis jõustus 1. jaanuaril 2005, muudeti LPartG-d ja lähendati registreeritud kooselu staatust veelgi abielule. Eeskätt on nüüd registreeritud kooselu lõppemise korral ette nähtud pensioniõiguste kompensatoorne jaotamine kooselupartnerite vahel (LPartG § 20), nagu see juhtub abikaasade puhul abielu lahutamise korral. Lisaks sellele muudeti pensionikindlustuse õiguslikku raamistikku, et ka registreeritud kooselupartneritele makstaks sarnaselt abikaasadele toitjakaotuspensioni ka siis, kui kooselupartner suri enne 1. jaanuari 2005 (sotsiaalkindlustusseadustiku (Sozialgesetzbuch) VI jao § 46 lõige 4).

Hamburgi liidumaal sotsiaalkindlustuse valdkonnas kohaldatavad õigusnormid

14 Hamburgi liidumaa 7. märtsi 1995. aasta seaduse lisakindlustuskeemi kohta (Hamburgisches Zusatzversorgungsgesetz, edaspidi „HmbZVG”) §-s 1 on sätestatud, et seda seadust kohaldatakse isikute suhtes, kelle tööandja on Freie und Hansestadt Hamburg, ning kõigi teiste isikute suhtes, kellele see linn peab maksma § 2 tähenduses pensioni (pensionisaajad). Viimati nimetatud paragrahvi kohaselt antakse pensioni vanaduspensioni (mida reguleerivad selle seaduse §-d 3–10) või toitjakaotuspensioni (mida reguleerivad selle seaduse §-d 11–19) kujul. Vastavalt HmbZVG §-dele 2a ja 2c osalevad selle linna töötajad pensionikuludes sisse maksetega, mille esialgne määr on

1,25% maksustatavast töötasust ning mis peetakse töötasult kinni. Vastavalt selle seaduse §-le 2b algab sissemaksete tegemise kohustus töösuhte alguskuupäeval ja lõppeb selle lõpetamise kuupäeval.

- 15 HmbZVG § 6 näeb ette, et igakuine vanaduspensionisumma vastab 0,5%-le vanaduspensioni arvutamisel arvesse võetavast töötasust selle tööperioodi iga täisaasta eest, mis annab õiguse saada vanaduspensioni.

- 16 Vanaduspensioni arvutamisel arvesse võetavad töötasud on täpsustatud HmbZVG §-s 7 ning tööperioodid, mis annavad õiguse vanaduspensioni saada ja need perioodid, mis seda õigust ei anna, on määratletud selle seaduse §-s 8.

- 17 HmbZVG § 29 sisaldab üleminekusätteid, mis puudutavad pensionisaajaid, kes kuulusid varem kehtinud õigusnormide kohaldamisalasse ning kellele viitab selle seaduse § 1 lõike 1 teine lause. Vastavalt § 29 lõike 1 punktile 1 koosmõjus selle paragrahvi punktiga 5 saavad sellised pensionisaajad erandina eelkõige selle seaduse § 6 lõigetest 1 ja 2 jätkuvalt pensioni summas, mis on võrdne sellega, mida nad said 2003. aasta juulis või sellega, mida neil oleks sama § 29 lõike 1 punktide 2 ja 4 kohaselt olnud õigus saada 2003. aasta detsembris.

- 18 Kõnealust valdkonda reguleeris varem Hamburgi liidumaa seadus Freie und Hansestadt Hamburgi töötajatele lisapensioniskeemist makstavate vanadus- ja toitjakaotuspensionide kohta (Erstes Ruhesgeldgesetz der Freien und Hansestadt Hamburg, edaspidi „esimene RGG“). Kõnealuse seaduse § 10 lõige 6 nägi ette:

„Arvestuslik netosissetulek, mida tuleb pensioni arvutamiseks arvesse võtta, määratakse kindlaks selliselt, et vanaduspensioni arvutamisel arvesse võetavast töötasust (§ 8) arvatakse maha:

1) summa, mis oleks tulnud maksta töötasust kinnipeetava maksuna [arvates maha kirikule makstud osa (Kirchenlohnsteuer)], vastavalt maksuklassile III/0 abielus pensionisaaja puhul, kes ei ela vanaduspensioni maksmise alguspäeval (§ 12 lõige 1) oma abikaasast alaliselt lahus, või pensionisaaja puhul, kellel on samal päeval õigus pere-
toetustele või nendele vastavale hüvitisele, [või]

2) summa, mis oleks tulnud vanaduspensioni maksmise alguspäeval maksta töötasust kinnipeetava maksuna (arvates maha kirikule makstud osa) teiste pensionisaajate puhul vastavalt maksuklassile I. [...]"

19 Vastavalt esimese RGG § 8 lõike 10 viimasele lausele tuleb juhul, kui selle seaduse § 10 lõike 6 punktis 1 ette nähtud tingimused on täidetud alles pärast vanaduspensioni maksmise algust, asjaomase isiku vastava taotluse puhul kohaldada seda sätet alates sellest kuupäevast.

20 Maksuklassi III/0 alusel töötasust kinnipeetava maksuna mahaarvatav summa on selgelt väiksem kui maksuklassi I alusel töötasust kinnipeetava maksuna mahaarvatav summa.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

21 Poolte vahel on vaidlus selle üle, kui suurt pensioni on põhikohtuasja hagejal J. Römerril õigus saada alates 2001. aasta novembrist.

- 22 J. Römer töötas Freie und Hansestadt Hamburgi juures haldustöötajana alates 1950. aastast kuni 31. mail 1990 töövõimetuks jäämiseni. Ta elas alates 1969. aastast katkematult koos U-ga. Põhikohtuasja hageja ja tema elukaaslane registreerisid 15. oktoobril 2001 oma kooselu vastavalt LPartG-le. J. Römer teatas sellest oma endisele tööandjale 16. oktoobri 2001. aasta kirjaga. Järgmises, 28. novembri 2001. aasta kirjas taotles J. Römer talle makstava täiendava vanaduspensioni ümberarvutamist nii, et kohaldataks soodsamat, maskuklassile III/0 vastavat mahaarvamist; vastavalt eelotsusetaotluse esitanud kohtu andmetele taotles ta sellise mahaarvamise kohaldamist alates 1. augustist 2001. Põhikohtuasja hageja väidab oma märkustes siiski, et ta taotles kõnealust vanaduspensioni kohandamist alles alates 1. novembrist 2001.
- 23 Freie und Hansestadt Hamburg teavitas 10. detsembri 2001. aasta kirjaga J. Römerit oma keeldumisest muuta kõnealuse pensioni arvutust, kuna esimese RGG § 10 lõike 6 punkti 1 kohaselt on ainult abielus pensionisaajatel, kes ei ela oma abikaasast alaliselt lahus, ning pensionisaajatel, kellel on õigus peretoetustele või muule nendele vastavale hüvitisele, õigus sellele, et nende vanaduspension arvutatakse maksuklassi III/0 alusel.
- 24 Vastavalt Freie und Hansestadt Hamburgi 2. septembril 2001 koostatud „vanaduspensioniõiguste ülevaatele” oli J. Römerile igakuiselt makstud vanaduspension alates 2001. aasta septembrist 1 204,55 Saksa marka (615,88 eurot) ja seda töötasu alusel, mida oli vähendatud summa võrra, mis oleks tulnud maksta maksuklassi I alusel töötasust kinnipeetava maksuna. Asjaomase isiku arvutuste kohaselt, mida tema endine tööandja ei vaidlustanud, oleks see igakuine vanaduspension olnud 2001. aasta septembris 590,87 Saksa marga (302,11 euro) võrra suurem, kui kõnealuse pensioni summa kindlaksmääramiseks oleks aluseks võetud maksuklass III/0.

- 25 Kohtuvaidlus anti lahendamiseks eelotsustaotluse esitanud kohtule. J. Römer leiab, et tal on õigus sellele, et teda koheldaks pensioni arvutamisel vastavalt esimese RGG § 10 lõike 6 punktile 1 samamoodi kui abielus pensionisaajat, kes ei ela oma abikaasast alaliselt lahus. Ta väidab, et kõnealus esimese sättes kehtestatud kriteeriumi „abielus pensionisaaja, kes ei ela oma abikaasast alaliselt lahus” tuleb tõlgendada nii, et see hõlmab pensionisaajaid, kes on registreerinud oma kooselu vastavalt LPartG-le.
- 26 J. Römer leiab, et tal on direktiivi 2000/78 alusel igal juhul õigus sellele, et teda koheldaks võrdselt abielus pensionisaajatega, kes ei ela oma abikaasast alaliselt lahus. Ta väidab samuti, et kuna kõnealust direktiivi ei ole siseriiklikusse õigusesse üle võetud selle direktiivi artiklis 18 ette nähtud tähtjaks, st hiljemalt 2. detsembriks 2003, on see põhikohtuasja kostja suhtes vahetult kohaldatav.
- 27 Freie und Hansestadt Hamburg väidab, et mõistet „abielus” esimese RGG § 10 lõike 6 punkti 1 tähenduses ei saa tõlgendada nii, nagu nõuab J. Römer. Ta väidab peamiselt seda, et põhiseaduse § 6 lõige 1 asetab abielu ja perekonna riigi erilise kaitse alla. Freie und Hansestadt Hamburgi märgib veel, et võib tõmmata paralleeli ühise maksustamise küsimuse ja selle küsimuse vahele, mis puudutab võimalust kohaldada esimese RGG alusel makstavate täiendavate pensionide arvutamisel arvestuslikult maksuklassi III/0. Ta väidab, et rahalised vahendid, mis antakse igakuiselt asjaomastele isikutele igapäevaelu vajaduste rahuldamiseks, määratakse kindlaks ühise maksustamisega töötamise aja jooksul ning maksuklassi III/0 arvestusliku kohaldamisega pensionide arvutamisel. Perekonna loonud isikutele või nendele, kes oleks võinud seda teha, antud soodustuse eesmärk on hüvitada nende olukorrast tulenevat rahalist lisakoormust.

28 Neil tingimustel otsustas Arbeitsgericht Hamburg (Hamburgi töökohus) 4. aprilli 2008. aasta kohtumäärusega, mida täiendati 28. jaanuari 2009. aasta kohtumäärusega, menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

- „1. Kas Freie und Hansestadt Hamburgi [...] endiste töötajate ning nende üleelanud abikaasade [esimese RGG-ga] kehtestatud lisapensioniskeemist makstavate pensionide puhul on tegemist „riigiabi- või samalaadsetest kavadest, kaasa arvatud riigi sotsiaalkindlustus- või sotsiaalkaitsekavadest tehtavate maksetega” [direktiivi 2000/78] artikli 3 lõike 3 tähenduses, mille tagajärg on see, et viidatud direktiivi ei kohaldata esimese RGG kohaldamisvaldkonnas?

2. [a)] Juhul kui esimesele küsimusele vastatakse eitavalt: kas esimeses RGG-s sisalduvate õigusnormide puhul, mis teevad penisoni suuruse arvutamisel vahet ühelt poolt abielus pensionisaajate ja teiselt poolt ülejäänud pensionisaajate vahel, pannes abielus pensionisaajad soodsamasse olukorda võrreldes eelkõige isikutega, kes registreerivad oma kooselu samasoolise partneriga [LPartG] alusel [...], on tegemist direktiivi 2000/78 põhjenduses 22 osutatud „siseriiklike õigusnormidega perekonnaseisu ning sellest sõltuvate soodustuste kohta”?

- [b)] Juhul kui eelmisele küsimusele vastatakse jaatavalt: kas see tähendab seda, et kuigi selles direktiivis endas ei sisaldu direktiivi põhjendusele 22 vastavaid kohaldamisala piiranguid, ei kohaldata seda direktiivi esimeses RGG-s sisalduvate õigusnormide suhtes?

3. Juhul kui teise küsimuse punktile a või punktile b vastatakse eitavalt: kas esimese RGG § 10 lõige 6, mille kohaselt abielus pensionisaajate (kes ei ela oma abikaasast alaliselt lahus) pensioni arvutamise arvestuslik alus on (maksukohustuslasele

soodsam) maksuklass III/0, samas kui kõigi teiste pensionisaajate pensioni arvutamise arvestuslik alus on seevastu (maksukohustuslasele ebasoodsam) maksuklass I, rikub direktiivi 2000/78 artiklit 1 koosmõjus selle direktiivi artikliga 2 ja artikli 3 lõike 1 punktiga c sellise pensionisaaja suhtes, kes on sõlminud registreeritud kooselu samasoolise isikuga ega ela temast alaliselt lahus?

4. Juhul kui esimesele küsimusele või teise küsimuse punktile b vastatakse jaatavalt või kolmandale küsimusele vastatakse eitavalt: kas esimese RGG § 10 lõige 6 rikub eespool kolmandas küsimuses kirjeldatud õigusnormi või selle õiguslike tagajärgede tõttu EÜ artiklit 141 või mõnd ühenduse õiguse üldpõhimõtet?

5. [a)] Juhul kui kolmandale või neljandale küsimusele vastatakse jaatavalt: kas see tähendab seda, et seni kuni esimese RGG § 10 lõiget 6 ei ole muudetud käesoleval juhul vaidlustatud ebavõrdse kohtlemise lõpetamiseks, võib registreeritud kooselu sõlminud pensionisaaja, kes ei ela oma kooselupartnerist alaliselt lahus, nõuda, et [täiendava] pensioni arvutamisel võrdsustatakse ta abielus pensionisaajaga, kes ei ela oma abikaasast alaliselt lahus?

[b)] Juhul kui see on nii, kas see kehtib – kui direktiiv 2000/78 on kohaldatav ja juhul, kui kolmandale küsimusele vastatakse jaatavalt – ka direktiivi 2000/18 artikli 18 lõikes 1 sätestatud ülevõtmistähtaja möödumisele eelnenud perioodi suhtes?

6. Juhul kui viiendale küsimusele vastatakse jaatavalt: kas vastavalt Euroopa Kohtu 17. mai 1990. aasta otsuses kohtuasjas C-262/88: Barber (EKL 1990, lk I-1889) esitatud põhjendustele kehtib see üksnes koos piiranguga, et [täiendava] pensioni arvutamisel tuleb lähtuda võrdse kohtlemise põhimõttest ainult pensionisaaja alates 17. maist 1990 omandatud õiguste suhtes?
7. Juhul kui Euroopa Kohus leiab, et tegemist on otsese diskrimineerimisega:
- a) Milline tähtsus on selles olukorras asjaolul, et ühest küljest tuleb nii [...] põhiseaduse kui ka ühenduse õiguse kohaselt järgida võrdse kohtlemise põhimõtet, teisest küljest aga on Saksamaa Liitvabariigi õiguse järgi abielu ja perekond riigi erilise kaitse all, arvestades neile põhiseaduse § 6 lõikes 1 sõnaselgelt omistatud põhiseadusliku väärtusega?
- b) Kas hoolimata direktiivi [2000/78] sõnastusest võib otseselt diskrimineeriv õigusnorm olla õigustatud põhjusel, et see on vajalik mõne muu eesmärgi saavutamiseks, mis on püstitatud [asjaomase] liikmesriigi siseriiklikus õiguses, aga mitte ühenduse õiguses? Kas sellisel juhul tuleb võrdse kohtlemise põhimõtte suhtes pidada ülimuslikuks [seda] teist [asjaomase] liikmesriigi õiguses seatud eesmärki?
- c) Juhul kui vastus eelnevale küsimusele on eitav: millisest õiguslikust kriteeriumist lähtudes tuleb otsustada, kuidas sellisel juhul tagada ühenduse õiguses kehtestatud võrdse kohtlemise põhimõtte ja [nimetatud] liikmesriigi siseriiklikust õigusest tuleneva teise õigusliku eesmärgi vaheline tasakaal? Kas ka selle suhtes kehtivad direktiivi [2000/78] artikli 2 lõike 2 punkti b alapunktis i sätestatud kaudse diskrimineerimise õigustatuse tingimused, mille kohaselt

peab diskrimineerivatel õigusnormidel olema objektiivselt põhjendatav õigustatud eesmärk ja selle eesmärgi saavutamise vahendid peavad olema asjakohased ja vajalikud?

- d) Kas selline õigusnorm nagu esimese RGG § 10 lõige 6 vastab ühenduse õigusest tulenevatele seaduslikkuse tingimustele, mis on määratletud eelmise küsimuse vastuses? Kas see õigusnorm vastab nendele tingimustele juba siseriiklikus õiguses sisalduva erilise sätte tõttu, mille sarnast ühenduse õiguses ei ole, see tähendab Saksamaa põhiseaduse § 6 lõike 1 tõttu?”

Eelotsuse küsimused

Esimesed kaks küsimust

²⁹ Oma esimese kahe küsimusega, millele on sobilik vastata koos, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada saada, kas sellised täiendavad vanaduspensionid, nagu makstakse esimese RGG alusel Freie und Hansestadt Hamburgi endistele töötajatele ja nende üleelanud abikaasadele, jäävad kõnealuse direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 3 või põhjenduse 22 alusel selle direktiivi esemelisest kohaldamisalast välja.

³⁰ Eelotsusetaotlusest ilmneb, et need hüvitised kujutavad endast tasu ELTL artikli 157 tähenduses.

- 31 Mis puudutab esiteks direktiivi 2000/78 artikli 3 lõiget 3, siis soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsemalt teada saada, kas asjaolu, et selle sätte kohaselt „ei kohaldata [seda direktiivi] mingite [riigiabikavadest] tehtavate maksete suhtes”, tähendab, et kõnealust korda – kuivõrd tegemist on riikliku skeemiga – tuleb käsitada kõnealuse direktiivi kohaldamisalast välja jäävana.
- 32 Selles osas piisab selle meenutamisest, et Euroopa Kohus on otsustanud, et arvestades direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 1 punkti c ja artikli 3 lõiget 3 koosmõjus direktiivi põhjendusega 13, tuleb mõista selle direktiivi kohaldamisala nii, et see ei hõlma sotsiaalkindlustus- ja sotsiaalkaitsekeeme, millega antavaid soodustusi ei loeta tasuks selles tähenduses, mis mõistele on antud ELTL artikli 157 kohaldamisel, ega riigi poolt eraldatud mis tahes summasid, mille eesmärk on tööle pääsemise võimaldamine või tööhõive säilitamine (1. aprilli 2008. aasta otsus kohtuasjas C-267/06: Maruko, EKL 2008, lk I-1757, punkt 41).
- 33 Sellest tuleneb, et direktiivi 2000/78 artikli 3 lõiget 3 ei saa tõlgendada nii, et riiklikust skeemist makstav täiendav vanaduspension, mis kujutab endast tasu ELTL artikli 157 tähenduses, jääb kõnealuse direktiivi kohaldamisalast välja.
- 34 Mis puudutab järgmiseks direktiivi 2000/78 põhjendust 22, mille kohaselt „[k]äesolev direktiiv ei piira siseriiklikke õigusnorme perekonnaseisu ning sellest sõltuvate soodustuste kohta”, siis piisab selle meenutamisest, et Euroopa Kohus on selle sätte ulatuse suhtes juba võtnud seisukoha eespool viidatud kohtuotsuse Maruko punktides 58–60.

- 35 Selle kohtuotsuse kohaselt ei saa direktiivi 2000/78 põhjendus 22 seada kahtluse alla direktiivi kohaldatavust, kui selline täiendav vanaduspension, nagu on kõne all põhi-kohtuasjas, on määratletud „tasuna” ELTL artikli 157 tähenduses ning kui see kuulub direktiivi kohaldamisalasse (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus Maruko, punkt 60).
- 36 Eelnevast tulenevalt tuleb esimesele ja teisele küsimusele vastata, et direktiivi 2000/78 tuleb tõlgendada nii, et selle esemelisest kohaldamisalast ei jää direktiivi artikli 3 lõike 3 ega põhjenduse 22 alusel välja sellised täiendavad vanaduspensionid, nagu makstakse esimese RGG alusel Freie und Hansestadt Hamburgi endistele töötajatele ja nende leskedele ning mis kujutavad endast tasu ELTL artikli 157 tähenduses.

Kolmas ja seitsmes küsimus

- 37 Oma kolmanda ja seitsmenda küsimusega, mida on sobilik uurida koos, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt esiteks teada saada, kas direktiivi 2000/78 artikliga 1 koostoimes artikliga 2 ning artikli 3 lõike 1 punktiga c on vastuolus selline õigusnorm nagu esimese RGG § 10 lõige 6, mille kohaselt abielus pensionisaajale makstav täiendav vanaduspension on soodsam kui see, mida makstakse samast soost isikuga kooselu registreerinud pensionisaajale, kuivõrd selle sätte puhul on tegemist kas otsese või kaudse diskrimineerimisega seksuaalse sättemuse alusel. Teiseks soovib nimetatud kohus teada saada, kas ja millistel tingimustel võib selline liikmesriigi taotletav eesmärk nagu abielu kaitse, mis on ette nähtud põhiseaduse § 6 lõikes 1, õigustada otsest diskrimineerimist seksuaalse sättemuse alusel.

- 38 Sissejuhatuseks tuleb meelde tuletada, et liidu õiguse praeguse seisuga kohaselt kuuluvad isikute perekonnaseisu reguleerivad õigusnormid liikmesriikide pädevusse. Vastavalt direktiivi 2000/78 artiklile 1 on selle direktiivi eesmärk siiski võidelda teatavat laadi diskrimineerimise vastu töö saamisel ja kutselale pääsemisel, sh diskrimineerimise vastu seksuaalse sättumuse alusel, et tagada liikmesriikides võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamine.
- 39 Vastavalt sama direktiivi artiklile 2 tähendab „võrdse kohtlemise põhimõte”, et ei esine otsesest ega kaudset diskrimineerimist ühelgi selle direktiivi artiklis 1 nimetatud põhjusel.
- 40 Vastavalt direktiivi 2000/78 artikli 2 lõike 2 punktile a peetakse otseseks diskrimineerimiseks seda, kui ükskõik millisel selle direktiivi artiklis 1 nimetatud põhjusel koheldakse ühte inimest halvemini kui teist inimest samalaadses olukorras.
- 41 Sellest tulenevalt eeldab otsene diskrimineerimine kõnealuse direktiivi tähenduses esiteks seda, et võrreldavad olukorrad oleksid samalaadsed.
- 42 Selles osas on sobilik rõhutada, et nagu tuleneb eespool viidatud kohtuotsusest Maruko (punktid 67–73), ei ole esiteks nõutud mitte seda, et olukorrad oleksid identsed, vaid üksnes seda, et need oleksid samalaadsed; teiseks tuleb olukordade sellist samalaadsust hinnata mitte üldiselt ja abstraktselt, vaid asjaomase juhtumi asjaoludest lähtudes ja konkreetselt asjaomast hüvitist silmas pidades. Nimelt ei võrrelnud Euroopa Kohus selles kohtuotsuses, mis käsitles keeldumist maksta surnud kutsealase sotsiaalkindlustusskeemi liikme kooselupartnerile toitjakaotuspensionit, üldiselt abielu ja registreeritud kooselu Saksa õiguse alusel, vaid tuginedes eelotsusetaotluse esitanud

kohtu esitatud Saksa õiguse analüüsile, mille kohaselt toimus Saksa õiguses sellise kooselu suhtes kohaldatava korra järkjärguline lähendamine abielu suhtes kohaldatava korraga, selgitas ta, et selline kooselu on lesepensioni osas samastatud abieluga.

- 43 Nii peab olukordade võrdlemisel tuginema analüüsile, mis keskendub abielus abikaasade ning registreeritud kooselu partnerite õigustele ja kohustustele, nagu need tulevad kohaldatavatest siseriiklikest õigusnormidest ja mis on põhikohtuasjas kõne all oleva hüvitise määramise tingimuste ja esemega arvestades asjakohased, ning võrdlemine ei tohi seisneda selles, et kontrollitakse, kas siseriikliku õiguse kohaselt on registreeritud kooselu juriidiliselt üldiselt ja täielikult samastatud abieluga.
- 44 Eelotsusetaotluses esitatud andmetest selgub selles osas, et alates 2001. aastast ehk LPartG jõustumise aastast on Saksamaa Liitvabariik oma õiguskorda kohandanud, et võimaldada samast soost isikutel elada vastastikust toetamist ja abistamist hõlmavas, ametlikult kogu eluks sõlmitud partnerlussuhtes. Olles otsustanud mitte lubada neil isikutel abielluda, jättes selle võimaluse üksnes samast soost isikutele, kehtestas kõnealune liikmesriik samasooliste isikute jaoks erineva korra – registreeritud kooselu –, mille suhtes kohaldatav kord ühtlustati järk-järgult abielu suhtes kohaldatava korraga.
- 45 Selles kontekstis märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et LPartG muutmine 15. detsembri 2004. aasta seadusega aitas kaasa registreeritud kooselu suhtes kohaldatava korra järkjärgulisele ühtlustamisele abielu suhtes kohaldatava korraga. Kõnealuse kohtu väitel ei esine nimetatud kahe perekonnaseisu vahel – nii nagu neid käsitatakse Saksa õiguskorras – enam olulisi õiguslikke erinevusi. Peamine allesjäänud erinevus seisneb asjaolus, et abielu eeldab, et abikaasad on vastassoost, samas kui registreeritud kooselu eeldab, et kooselupartnerid on samasoolised.

- 46 Erinevalt hüvitisest, mis oli kõne all kohtuasjas, milles tehti eespool viidatud kohtuotsus Maruko, ning mis kujutas endast toitjakaotuspensionini, on käesolevas põhi-kohtuasjas kõne all olev hüvitis täiendav vanaduspension, mida maksab Freie und Hansestadt Hamburg ühele oma endisele töötajale. Lisaks on tuvastatud, et põhikohtuasjas kõne all olevate Hamburgi liidumaa õigusnormide kohaldamine ei eelda mitte ainuüksi seda, et pensionisaajaga peab olema sõlmitud abielu, vaid lisaks ka seda, et viimatinimetatu ei tohi elada abikaasast alaliselt lahus. Õigusnormide eesmärk on tagada vanaduspensionile jäämisel selline töötasu asendav sissetulek, mis on mõeldud asjaomasele isikule, kuid kaudselt ka nendele isikutele, kes temaga koos elavad.
- 47 Selles osas tuleneb eelotsusetaotluses esitatud viidetest, et kuigi 15. detsembri 2004. aasta seadusega lähendati küll teatavas hulgas konkreetsetes küsimustes, nagu õigus toitjakaotuspensionile, registreeritud kooselu õigusliku regulatsiooni veelgi abielu õigusliku regulatsiooniga, on siiski selge, et juba oma algversioonis nägi LPartG §-des 2 ja 5 ette, et kooselupartnerid peavad esiteks teineteist toetama ja abistama ning on teiseks vastastikku kohustatud partnerlussuhet oma töö ja varaga kohaselt üleväl pidama – samasugused kohustused on abikaasadel oma ühise elu jooksul.
- 48 Sellest tuleneb, et sellised kohustused on alates LPartG algversiooni kehtima hakkamisest nii kooselupartneritel kui ka abikaasadel.
- 49 Mis puudutab teiseks seksuaalse sättumuse alusel ebasoodsamalt kohtlemise kriteeriumi, siis tuleneb Euroopa Kohtule esitatud toimikust, et J. Römeri täiendavat vanaduspensionini oleks esimese RGG § 8 lõike 10 viimase lause alusel suurendatud, kui ta oleks 2001. aasta novembris abiellunud, selle asemel et registreerida kooselu mehega.

- 50 Nagu tuvastas kohtujurist oma ettepaneku punktis 99, ei oleks selline soodsam kohtlemine olnud seotud ei kooselu osapoolte sissetulekuga, laste olemasoluga ega muude teguritega, näiteks abikaasa majanduslikke vajadusi puudutavate teguritega.
- 51 Peale selle näib, et asjaomase isiku perekonnaseis ei mõjutanud töötamise ajal mitte kuidagi temalt seoses põhikohtuasjas kõne all oleva hüvitisega nõutud sissemakseid, sest tal tuli osaleda pensionikuludes, tasudes sama suuri makseid kui tema abielus kolleegid.
- 52 Sellest lähtuvalt tuleb kolmandale ja seitsmendale küsimusele vastata, et direktiivi 2000/78 artikliga 1 koostoimes artikliga 2 ning artikli 3 lõike 1 punktiga c on vastuolus selline siseriiklik õigusnorm nagu esimese RGG § 10 lõige 6, mille kohaselt registreeritud kooselus elav pensionisaaja saab täiendavat vanaduspensioni väiksemas summas kui see, mida makstakse abielus pensionisaajale, kes ei ela oma abikaasast alaliselt lahus, kui:
- asjaomases liikmesriigis on ainult eri soost isikutel võimalik sõlmida abielu ning selle kõrvale on loodud samasoolistele isikutele mõeldud selline registreeritud kooselu institutsioon, nagu on ette nähtud LPartG-s, ja
 - tegemist on otsese diskrimineerimisega seksuaalse sättumuse alusel, sest siseriikliku õiguse kohaselt on kõnealune kooselupartner asjaomase pensioni osas õigulikult ja faktiliselt samalaadses olukorras, nagu abielu sõlminud isik. Olukordade samalaadsuse üle peab otsustama siseriiklik kohus ning seda tehes tuleb keskenduda abikaasade ja kooselupartnerite vastastikustele õigustele ja kohustustele, nagu need on ette nähtud vastavate institutsioonide raames ja mis omavad asjas tähtsust, arvestades kõne all oleva hüvitisese eseme ja määramise tingimustega.

Viies küsimus

- 53 Esiteks soovib siseriiklik kohus selle küsimusega teada saada, kas juhul, kui Euroopa Kohus asub seisukohale, et sellise pensionisaaja ebasoodsam kohtlemine, nagu põhi-kohtuasja hageja, kujutab endast liidu õiguse rikkumist, võib asjaomane isik nõuda, et teda koheldaks samamoodi nagu abielus pensionisaajaid, kes ei ela oma abikaasast alaliselt lahus, ka enne esimese RGG § 10 lõike 6 muutmist eesmärgiga seda õigust järgida, kuivõrd Freie und Hansestadt Hamburg ei ole mitte eraõiguslik tööandja, vaid avalik-õiguslik kohalik omavalitsusüksus, kes on kõnealust õigusnormi puudutavas ühтеаegu tööandja ja seadusandja.
- 54 Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et siseriiklik kohus, kes on kutsutud oma pädevuse piires kohaldama liidu õigusnorme, on kohustatud tagama nende normide täieliku õigusmõju, jättes vajaduse korral omal algatusel kohaldamata mis tahes siseriikliku õigusakti sätte, mis on vastuolus liidu õigusega, isegi kui siseriiklik õigusakt on hilisem, ilma et ta peaks taotlema või ootama nende sätete eelnevat tühistamist seadusandlikul teel või muu põhiseadusliku menetluse kaudu (19. novembri 2009. aasta otsus kohtuasjas C-314/08: Filipiak, EKL 2009, lk I-11049, punkt 81 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 55 Lisaks sellele, kui on täidetud tingimused, mis on nõutavad selleks, et eraõiguslikud isikud saaksid siseriiklikus kohtus tugineda riigi vastu direktiivi sätetele, siis võivad nad seda teha sõltumata sellest, kellena riik toimib – kas tööandja või avaliku võimuna (18. novembri 2010. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-250/09 ja C-268/09: Georgiev, EKL 2010, lk I-11869, punkt 70).
- 56 Sellest tuleneb, et kui niisugune õigusnorm nagu esimese RGG § 10 lõige 6 on diskrimineerimiv direktiivi 2000/78 artikli 2 tähenduses, siis saab eraõiguslik isik tugineda kohaliku omavalitsusüksuse vastu õigusele võrdsele kohtlemisele, ilma et ta peaks liidu õiguse ülimuslikkusest tulenevalt ära ootama, et siseriiklik seadusandja viiks

selle õigusnormi kooskõlla liidu õigusega (vt selle kohta 12. jaanuari 2010. aasta otsus kohtuasjas C-341/08: Petersen, EKL 2010, lk I-47, punkt 81 ja eespool viidatud kohtuotsus Georgiev, punkt 73).

- 57 Teiseks küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus, millisest kuupäevast alates tuleb tagada võrdne kohtlemine. Selles osas tuleb esiteks märkida, et juhul, kui tegemist on diskrimineerimisega direktiivi 2000/78 tähenduses, ei ole põhikohtuasja hagejal selle direktiivi alusel enne liikmesriikidele nimetatud direktiivi ülevõtmiseks ette nähtud tähtaja möödumist põhikohtuasjas kõne all oleva täiendava vanaduspensioni osas samu õigusi kui abielus pensionisaajatel.
- 58 Mis puudutab mainitud tähtaega, siis tuleb märkida, et nagu tuvastati eeskätt 22. novembri 2005. aasta otsuses kohtuasjas C-144/04: Mangold (EKL 2005, lk I-9981, punkt 13), palus Saksamaa Liitvabariik direktiivi 2000/78 artikli 18 teise lõigu alusel kohaldada kõnealuse direktiivi ülevõtmiseks tema suhtes kolmeaastast lisa-aega alates 2. detsembrist 2003; kuid see võimalus, nagu tuleneb kõnealuse sätte sõnastusest, kehtis üksnes seoses diskrimineerimisega vanuse ja puude alusel. Seetõttu möödus tähtaeg, mis oli ette nähtud direktiivi 2000/78 seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimist käsitlevate sätete siseriiklikkusse õigusesse ülevõtmiseks, Saksamaa Liitvabariigi, nagu ka kõigi teiste liikmesriikide puhul, 2. detsembril 2003.
- 59 Lõpetuseks, mis puudutab ajavahemikku põhikohtuasja hageja kooselu registreerimise ehk 15. oktoobri 2001 ning direktiivi 2000/78 ülevõtmise tähtaja möödumise vahel, siis tuleb meelde tuletada, et Euroopa Liidu Nõukogu võttis EÜ artikli 13 alusel vastu direktiivi 2000/78, mille kohta Euroopa Kohus sedastas, et sellega ei kehtestata iseenesest töö saamisel ja kutsealale pääsemisel võrdse kohtlemise põhimõtet, mis tuleneb eri rahvusvahelistest lepingutest ning liikmesriikidele ühistest põhiseaduslikest tavadest, vaid selle eesmärk on üksnes kehtestada neis samades valdkondades üldine raamistik eri põhjustel aset leidva diskrimineerimise vastu võitlemiseks (vt eespool

viidatud kohtuotsus Mangold, punkt 74, ja 19. jaanuari 2010. aasta otsus kohtuasjas C-555/07: Küçükdeveci, EKL 2010, lk I-365, punkt 20), sealhulgas diskrimineerimine seksuaalse sättumuse alusel.

- 60 Selleks et seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimise keelu põhimõtte oleks kohaldatav sellises olukorras nagu põhikohtuasja puhul, peab see lisaks siiski kuuluma liidu õiguse kohaldamisalasse (vt eespool viidatud kohtuotsus Küçükdeveci, punkt 23).
- 61 Kuid EÜ artikkel 13 ega ka direktiiv 2000/78 ei võimalda leida, et niisugune olukord, nagu on kõne all käesolevas kohtuasjas, kuuluks kõnealuse direktiivi ülevõtmiseks ette nähtud tähtajale eelneva ajavahemiku osas liidu õiguse kohaldamisalasse (vt analoogia alusel 23. septembri 2008. aasta otsus kohtuasjas C-427/06: Bartsch, EKL 2008, lk I-7245, punktid 16 ja 18, ning samuti eespool viidatud kohtuotsus Küçükdeveci, punkt 25).
- 62 EÜ artikkel 13, mis võimaldas nõukogul astuda EÜ asutamislepinguga antud volituste piires vajalikke samme, et võidelda diskrimineerimisega seksuaalse sättumuse alusel, ei saanud niisugusena mis tahes sellise diskrimineerimise keelamiseks lülitada liidu õiguse kohaldamisalasse olukordi, mis ei olnud – nagu põhikohtuasjaski – hõlmatud selle artikli alusel võetud meetmetega, eelkõige direktiiviga 2000/78 enne selles ette nähtud ülevõtmistähtaja möödumist (vt analoogia alusel eespool viidatud kohtuotsus Bartsch, punkt 18).
- 63 Lisaks ei kujuta esimese RGG § 10 lõige 6 endast direktiivi 2000/78 ega muude liidu õiguse sätete rakendusmeetet, mistõttu liidu õiguse kohaldamisala laieneb põhikohtuasjas kõne all olevatele siseriiklikele õigusnormidele – mis käsitlevad selle direktiiviga reguleeritud valdkonda ehk tasu tingimusi ELTL artikli 157 tähenduses –

kõnealuse direktiivi mõjul alles selle direktiivi siseriiklikkusse õigusesse ülevõtmiseks ette nähtud tähtaja möödumisel (vt analoogia alusel eespool viidatud kohtuotsus Bartsch, punktid 17, 24 ja 25).

- ⁶⁴ Eelnevate kaalutlustega arvestades tuleb viiendale küsimusele vastata, et juhul, kui esimese RGG § 10 lõige 6 on direktiivi 2000/78 artikli 2 tähenduses diskrimineeriv, saab selline eraõiguslik isik nagu põhikohtuasja hageja tugineda õigusele võrdsele kohtlemisele kõige varem pärast kõnealuse direktiivi ülevõtmiseks ette nähtud tähtaja möödumist, st alates 3. detsembrist 2003, ja ta ei pea selleks ära ootama, et siseriiklik seadusandja oleks asjaomase õigusnormi liidu õigusega kooskõlla viinud.

Neljas ja kuues küsimus

- ⁶⁵ Arvestades kolmandale ja viiendale küsimusele antud vastust, ei ole neljandale küsimusele vaja vastata.
- ⁶⁶ Mis puudutab kuendat küsimust, siis piisab tõdemusest, et põhikohtuasja kohtuvaidlus käsitleb alates 1. novembrist 2001 makstava täiendava vanaduspensionini õigusi, mida ei mõjuta 17. mai 1990. aasta otsuse kohtuasjas C-262/88: Barber (EKL 1990, lk I-1889) ajalise kohaldatavuse piiramine 17. maile 1990 järgneva ajaga – seda vaatamata asjaolule, et kõnealuste õiguste aluseks olevad maksed tehti enne kõnealuse otsuse väljakuulutamise päeva. Lisaks ei ole Saksamaa Liitvabariik ja Freie und

Hansestadt Hamburg viidanud käesoleva kohtuotsuse mõju ajalisele piiramisele ning ükski Euroopa Kohtule esitatud elementidest ei viita sellele, et seda tuleks teha.

Kohtukulud

- ⁶⁷ Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule märkuste esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

- 1. Nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiivi 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel, tuleb tõlgendada nii, et selle esemelisest kohaldamisalast ei jää direktiivi artikli 3 lõike 3 ega põhjenduse 22 alusel välja sellised täiendavad vanaduspensionid, nagu makstakse Hamburgi liidumaa seaduse Freie und Hansestadt Hamburgi töötajatele lisapensioniskeemist makstavate vanadus- ja toitjakaotuspensionide kohta (Erstes Ruhgeldgesetz der Freien und Hansestadt Hamburg) 30. mail 1995 kehtinud redaktsioonis alusel Freie und Hansestadt Hamburgi endistele töötajatele ja nende üleelanud abikaasadele ning mis kujutavad endast tasu ETL artikli 157 tähenduses.**
- 2. Direktiivi 2000/78 artikliga 1 koostoimes artikliga 2 ning artikli 3 lõike 1 punktiga c on vastuolus selline siseriiklik õigusnorm nagu kõnealuse Hamburgi liidumaa seaduse § 10 lõige 6, mille kohaselt registreeritud kooselus elav pensionisaaja saab täiendavat vanaduspensionit väiksemas summas kui**

see, mida makstakse abielus pensionisaajale, kes ei ela oma abikaasast alaliselt lahus, kui:

- asjaomases liikmesriigis on ainult eri soost isikutel võimalik sõlmida abielu ning selle kõrvale on loodud samasoolistele isikutele mõeldud selline registreeritud kooselu institutsioon, nagu on ette nähtud 16. veebruari 2001. aasta registreeritud kooselu seaduses (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft), ja

 - tegemist on otsese diskrimineerimisega seksuaalse sättumuse alusel, sest siseriikliku õiguse kohaselt on kõnealune kooselupartner asjaomase pensioni osas õiguslikult ja faktiliselt samalaadses olukorras nagu abielu sõlminud isik. Olukordade samalaadsuse üle peab otsustama siseriiklik kohus ning seda tehes tuleb keskenduda abikaasade ja kooselupartnerite vastastikustele õigustele ja kohustustele, nagu need on ette nähtud vastavate institutsioonide raames ja mis omavad asjas tähtsust, arvestades kõne all oleva hüvitise eseme ja määramise tingimustega.
3. Juhul kui Hamburgi liidumaa seaduse Freie und Hansestadt Hamburgi töötajatele lisapensioniskeemist makstavate vanadus- ja toitjakaotuspensionide kohta 30. mail 1995 kehtinud redaktsioonis § 10 lõige 6 on direktiivi 2000/78 artikli 2 tähenduses diskrimineeriv, saab selline eraõiguslik isik nagu põhi-kohtuasja hageja tugineda õigusele võrdsele kohtlemisele kõige varem pärast kõnealuse direktiivi ülevõtmiseks ette nähtud tähtaja möödumist, st alates 3. detsembrist 2003, ja ta ei pea selleks ära ootama, et siseriiklik seadusandja oleks asjaomase õigusnormi liidu õigusega kooskõlla viinud.

Allkirjad